

Dorota Klus-Stańska

Wiedza szkolna a działania dydaktyczne na lekcji – od deklaracji do niemocy. Tezy do wystąpienia.

Rzeczywistość lekcji szkolnej jest w znacznej mierze inercyjnie określona przez społeczne sposoby jej definiowania i definiowania składających się na nią elementów.

Świat (tu: szkolny) postrzegamy, interpretujemy, projektujemy i przekształcamy zgodnie z tym, co o nim myślimy. Zdefiniowanie szkoły jest zawsze wybranym definiowaniem, jednym z możliwych, a nie jedynym. W ten sposób zapewniana jest (ale również narzucana jako zobowiązująca) określona racjonalność pedagogiczna. Otwiera ona możliwość profesjonalizacji działań i – o czym często się zapomina – zamyka możliwość wyjścia poza nią. Cechuje ją dość znaczna inercyjność, co utrudnia wytrącenie systemu z ustabilizowanego stanu i wprowadzenie znaczących nowych elementów. System działa zachowawczo, adaptując się naskórkowo do nowej sytuacji (aktywna asymilacja z pozorną akomodacją).

Kategorie wyłonione z badań i teorii naukowej, tworzone i wykorzystywane do analizy funkcjonowania edukacji nauczania szkolnego, podlegają kolokwializującej recepcji i transformacji w praktyce edukacyjnej.

Na podstawie badań i teorii naukowej konstruowane są kategorie, które mogą być wykorzystywane do analizy funkcjonowania edukacji nauczania szkolnego. Kategorie te podlegają recepcji i transformacji w praktyce edukacyjnej (pedagogii).

Posiadają one zróżnicowany zasięg treściowy:

- o zasięgu szerokim, wykraczającym poza obszar szkolnej lekcji, określające definiowanie innych, podrzędnych kategorii: **wiedza i jej opracowywanie** (wiedza, nauczanie, uczenie się) – epistemologia, psychologia, socjologia, pedagogika
- o zasięgu węższym, odnoszącym się do działań typowo szkolnych, wynikające z rozumienia kategorii szerokich: metody aktywne w nauczaniu, samodzielność ucznia, dialog edukacyjny, praca domowa itd. – pedagogika praktyczna, psychologia kształcenia.

Innymi słowy, od sposobu zdefiniowania wiedzy (w tym szkolnej) i jej rozumienia jako fenomenu umysłowego, zależy definiowanie i projektowanie wszystkich elementów nauczania.

Źródła upotocznienia:

- własne doświadczenia szkolne obecnych nauczycieli, jakie zgromadzili, gdy byli jeszcze uczniami (biografie nauczycieli),
- obecne doświadczenia zawodowe (doświadczenia szkolnej codzienności),
- udział w szerszych praktykach społecznych związanych z wiedzą, relacjami dorosły – dzieci / młodzież, statusem ekspertów, autorytetem, normą itd., a więc tymi elementami życia społecznego, które w sposób pośredni prowadzą do kulturowo-społecznego wynegocjowania rozumienia i definiowania szkoły i jej części składowych („szkoła, którą można pomyśleć”).

Wiedza potoczna osób uwikłanych w praktyki edukacyjne zawiera zatem nie tylko „ludowe prawdy pedagogiczne” (jak: „Czego Jaś się nie nauczy, tego Jan nie będzie umiał”), ale również upotocznione kategorie, które mają swoje odniesienia do koncepcji naukowych.

Lp.	KATEGORIA	ROZUMIENIE NA POZIOMIE NAUK SPOŁECZNYCH	ROZUMIENIE NA POZIOMIE PEDAGOGII EDUKACYJNEJ
1.	Wiedza	Znaczenia i sposób ich zachowania się w umyśle – wiedza świadoma i ukryta. Rola biografii poznawczej.	Zbiór wiadomości (ustalonych zewnętrznie znaczeń) - wiedza referowalna. Uniwersalizacja przekazu.
2.	Nauczanie	Kontekst wiedzy. Czynności tworzące kontekst uczenia się uczniów (nauczanie jako fakt edukacyjny; uczenie się jako całościowy skutek „dydaktycznej socjalizacji”)	Przekaz wiedzy. Czynności wywołujące zamierzone przez nauczyciela uczenie się ucznia (nauczanie jako dobro edukacyjne; uczenie się jako fragmentaryczne osiągnięcie)
3.	Metody aktywne	Sprzyjające wytwarzaniu wiedzy (uczenie się twórcze). Wynik nieprzewidywalny, zależny od uczniów.	Sprzyjające zapamiętywaniu i komfortowi emocjonalnemu („nauczanie z gazem rozweselającym”). Wynik ustalony przed lekcją i poza uczniem.
4.	Samodzielność ucznia	Koncepcyjna, heurystyczna, pierwotna. Akt twórczy.	Wykonawcza, algorytmiczna, wtórna. Trening.
5.	Dialog	Dialog znaczeń (znaczenia nadawane i konstruowane „na bieżąco”)	Dialog osób (znaczenia ustalone poza uczestnikami)
6.	Indywidualizacja	Elastyczna organizacja lekcji w warunkach programu jako zestawu potencjalnych osiągnięć (standardów). „Każdy uczeń jest inny”. Ocenianie zorientowane na szacowanie progresu. Klasa zróżnicowana.	Działania wyrównawcze, praca z uczniem z trudnościami i uczniem zdolnym w warunkach zunifikowanego programu nauczania. Ocenianie zorientowane na arbitralną normę. Klasa ujednolicona.
7.	Praca grupowa	Aspekt wiedzotwórczy. Wiedza wytwarzana grupowo jako nowa jakość.	Aspekt społeczny. Wiedza wytwarzana grupowo jako suma wiedzy członków grupy.
8.	Praca domowa	Samodzielność badawcza ucznia, integracja wiedzy szkolnej i pozaszkolnej.	Przedłużenie aktywności szkolnej
9.	Błąd i jego uświadamianie	Wartość diagnostyczna i teoretyczna błędu. Orientacja na naiwne koncepcje świata.	Błąd jako „nieszczęście pedagogiczne”. Orientacja na poprawność.
∞	...		

Transformacja kategorii może oznaczać jej modyfikację, ale może też oznaczać jej odwrócenie, deformację.

Skutki transformacji pojęć ku potoczności i nawykom interpretacyjnym:

- a) retoryczne fałszowanie rzeczywistości (pozorna zmiana),
- b) niezdolność do krytyki (krytyczność jako niepoprawność polityczna),
- c) niezdolność do pogłębionej refleksji (pedagogiczne dryfowanie)
- d) umacnianie niedociągnięć („korekta” przez powroty).

W efekcie deklarowana jakość opracowywania wiedzy w szkole maskuje niemoc stosowanej pedagogii.

Przyczyny inercji i niemocy mają charakter warsztatowy, intelektualny i aksjologiczno-ideologiczny.

Uczestnicy nauczania replikują działania, jakich sami doświadczyli w przeszłości. Utrwalony warsztat pracy nauczyciela jest efektem posiadanych schematów poznawczych i skryptów działania (naiwna koncepcja pedagogiczna).

Treści nauczania przez nauczycieli zostały nabyte w podobnych warunkach, słabo naruszających potoczne rozumienie świata; zdobywali je w szkole transmisyjnej, a nie w badaniach naukowych (naiwne koncepcje pojęć przedmiotowych).

Brak jest zapotrzebowania społecznego na wyemancypowanego, myślącego ucznia (konserwatywna koncepcja ucznia).